

KORS i Kristinestad! — året är just på väg att ta slut, och dagens Thors-spalt blir alltså den sista för 1982. Den behandlar bl.a. rötterna till ovan anförda kors-uttryck.
MEN professorn lovar fortsätta sitt uppskattade medarbetarskap i Dagboken också år 1983 — och välkomnar alljämt era språkliga spörsmål och problem!

En läsare som f.n. vistas i Sverige har med förvåning noterat att uttrycket *dess mera* (också sammanskrivet: *dessmera*) förefaller främmande för rikssvenskar.

Dess mera förekommer i finlandssvenskt tal, kanske i synnerhet i Helsingfors, i uttryck som t.ex. "Dessmera behöver vi ju inte diskutera saken" (satsen nämnd av frågeställaren), "Vi vet inte dess mera om honom". I allmänt språkbruk i Sverige används inte *dess* i sådana uttryck; man säger t.ex. "Vi behöver inte diskutera saken mera (eller: vidare)", "Vi vet inte mer om honom". Man kan förstärka satserna t.ex. "Mer än så behöver vi inte diskutera saken" (frågeställarens förslag).

I uttryck sådana som de nämnda skulle också formen desto kunna användas hos oss "Desto mera behöver vi ju inte . . .".

Dess är egentligen en gammal svensk genitivform av *den* och det framgår tydligt i ett uttryck som till *dess*. I desto döljer sig två gamla tyska kasusformer av *den* och det förklarar betydelsen "så mycket mer" i *dess mera* och innebörden i *dessvärre* ("så mycket värre").

Till slut skall jag påminna om en välkänd rest av den gamla svenska böjningen av *den*, nämligen *det ty* som vi dels har som enkelt ord i betydelsen "för", "därför att", dels i sammansättningen *tyvärr* som egentligen betytt "värre än det".

"Vad har uttrycket *kors* i Kristinestad för ett ursprung?"

Jag måste medge att jag aldrig hört det uttrycket. Vissa förmodanden om bakgrunden till det har jag dock. Det finns, eller har i varje fall funnits, en tendens att förvränga uttryck som innehåller namnet på något som ansetts vara heligt eller

uttryck som innehåller svordomar — tänk på "i jösse namn" som egentligen bygger på namnet *Jesus* och på "helsike" och "hälsingland" som i svordomar ersätter helvete. Det har i gammal tid funnits en föreställning att det låg en risk i att uttala heliga namn och svordomar. Man grep till avvikande former för att undvika riskerna med de egentliga beteckningarna. Också när den gamla rädsian var borta, kunde de "starka orden" anses mindre lämpliga.

Det kan vara den ursprungliga orsaken till uttryck som "för tusan" — jämför för fan. Till dessa s.k. eufemistiska, anständigt omskrivande uttryck tror jag *kors* i Kristinestad egentligen har hört. Jag är närmast benägen för att tro att man egentligen svor på *Kristi kors* eller sade "kors i Kristi namn" (jämför "kors i Jesu namn"). Men detta var egentligen att missbruka vad som var heligt och då grep man till det ofarliga namnet *Kristinestad*, som i alla fall något påminde om det man ville svära vid.

En uppmärksam läsare har noterat att jag i språkspalten den 23 november skrivit "all slags svenska" i stället för "allt slags svenska". Han har sedan lagt märke till flera liknande uttryck i tidningar och undrar om genus på det ord som följer efter t.ex. *ett slags*, *en slags* möjligen kommer att påverka genus för ordet *slag*.

Om genus för ordet *slag* i betydelsen "sort" skall noteras att "Svensk handordbok" (1966) tar upp ett, något, allt slags (t.ex. frukt), men "även" en, någon, all slags. Det visar att genus tenderar att vara vacklande, även i skrift, i nutidens språk. (Det är intressant att handordboken direkt stämplar "ett sorts" som ett fel.)

Vad sedan frågan om det följande huvudordets inverkan på genus hos *en/ett* osv. *slags*, är det givetvis svårt att säga något säkert. Det kan finnas sådana som i sitt vanliga språk säger t.ex. *en slags frukt*, men *ett slags äpple*, alltså låter huvudordets genus bli bestämmande. Det är inte alls otänkbart att iakttagelsen är riktig, men den kräver mer material. Tack för påpekandet!

I alla händelser är *ett slags* det absolut bästa, *en slags* börjar tränga fram, men *ett sorts* bör undvikas.

Carl-Eric Thors